

НОВА ОБОРОННА СТРАТЕГІЯ ЄС «СТРАТЕГІЧНИЙ КОМПАС» ЯК ВІДПОВІДЬ НА СУЧАСНІ ГІБРИДНІ ЗАГРОЗИ

Анотація. У статті проаналізовано особливості нової оборонної стратегії ЄС «Стратегічний компас». Розглянуто причини та процес розробки «Стратегічного компаса», який містить орієнтири щодо зміцнення політики оборони та безпеки Європейського Союзу. Виокремлено безпекові виклики, з якими зіштовхуються ЄС та держави-члени. Конкретизовано кроки, визначені у блоках «Діяти», «Убезпечити», «Інвестувати» та «Співпрацювати з партнерами», що покликані сприяти спроможності ЄС протидіяти сучасним гібридним загрозам. Увагу зосереджено на сильних та слабких сторонах стратегії та актуальності її затвердження у час ведення Росією повномасштабної війни в Україні. Зроблено висновок про амбітність та потенціал пріоритетів «Стратегічного компаса» та необхідність його активної реалізації.

Ключові слова: оборонна стратегія, «Стратегічний компас», ЄС, безпека, загрози.

NEW EU DEFENCE STRATEGY STRATEGIC COMPASS AS A RESPONSE TO MODERN HYBRID THREATS³

Summary. The article analyzes the features of the new EU defence strategy Strategic Compass. The reasons and process of development of the Strategic Compass, which contains guidelines for strengthening the defence and security policy of the European Union, have been considered. The security challenges

¹ **Івасечко Ольга**, кандидат політичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», ivasechko.2011@ukr.net

² **Цебенко Олег**, кандидат політичних наук, Національний університет «Львівська політехніка», oleh.o.tsebenko@lpnu.ua

³ Article was written under the grant ERASMUS+ J.MONNET MODULE “EU Eastern Partnership Initiative: opportunities for Ukraine” 619891-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE.

The European Commission’s support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces

facing the EU and its Member States have been highlighted. The steps set out in the “Act”, “Secure”, “Invest” and “Partner” blocks, which are designed to promote the EU’s ability to counter modern hybrid threats, have been specified. Attention has been focused on the strengths and weaknesses of the strategy and the topicality of its approval during Russia’s full-scale war in Ukraine. The conclusion about the ambition and potential of the priorities of the Strategic Compass and the necessity for its active implementation has been made.

Key words: defence strategy, Strategic compass, EU, security, threats.

Безпеківі виклики та гібридні загрози, з якими під впливом глобалізації та геополітичних зрушень зіштовхується сучасний світ, вимагають відповідної оперативної реакції міжнародної спільноти. Об’єднана в рамках Європейського Союзу Європа почала відчувати критичні наслідки загострення таких проблем, як військові втручання, тероризм, міграція, організована злочинність, пандемії, порушення прав людини, неконтрольоване зростання геополітичних амбіцій міжнародних акторів та ще низки небезпек. Такі фактори дали європейським державам чітке усвідомлення необхідності створення спільної стратегії у сфері безпеки та оборони. Натомість повернення жорстокої війни у Європу, яка супроводжується повномасштабним веденням Росією військових дій на території України, що спричинює справжній геноцид українського народу, стало індикатором того, що європейська безпека під надзвичайною загрозою і прийняття стратегії у сфері безпеки та оборони є гостро актуальним рішенням.

Роботу над оборонною стратегією ЄС почав ще улітку 2020 року за активного сприяння Німеччини, яка головує у другій половині року в Раді ЄС. Наприкінці 2020 р. на основі інформації спецслужб було підготовлено документ з викладеним аналізом ключових загроз та викликів безпеці ЄС, що стало першим важливим кроком на шляху до затвердження «Стратегічного компаса» – першої спільної стратегії ЄС у сфері безпеки та оборони⁴.

В аналізі загроз безпекові виклики класифіковано за трьома рівнями:

1. Глобальний: уповільнення глобалізації, зростання економічного суперництва між світовими державами, конкуренція за ресурси разом із вичерпанням багатосторонньої системи, зміна клімату.

⁴ Шейко, Ю. (17 листопада 2021). *Стратегічний компас ЄС: від морських дронів до діалогу з Україною*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/uk/stratichichni-kompas-yes-vid-morskykh-droniv-do-dialohu-z-ukrainoiu/a-59843928>

2. Регіональний: нестабільність, конфлікти, «крихкість» держав, напруженість між державами та дестабілізуючий вплив недержавних акторів.

3. Загрози Європейському Союзу: ЄС стає мішенню державних і недержавних акторів, мобілізація гібридних інструментів (дезінформація та інструменталізація міграції), постійний ризик терористичної діяльності та нападів⁵.

Насправді аналіз загроз був надійною відправною точкою для «Стратегічного компаса», який мав призвести не тільки до створення списку загроз, а й для протистояння стратегічним компромісам державами-членами ЄС, особливо в контексті геополітичного суперництва, технологічних зрушень та спалаху пандемії Covid-19. Потреба у виокремленні загроз також пояснювалася відсутністю єдиного підходу до того, як уряди держав-членів ЄС розуміють загрози безпеці Об'єднанню, що пояснювалося різним плумаченням загроз навіть на рівні їх національних стратегій безпеки⁶.

«Стратегічний компас» – це, фактично, план дій щодо зміцнення політики оборони та безпеки ЄС до 2030 року. Метою оборонної стратегії ЄС є визначення того, як Об'єднання повинно реагувати на кризові ситуації, а також досягнення більшої стратегічної автономності задля просування європейських цінностей та інтересів на глобальному рівні на тлі конфронтації за геополітичне лідерство між США, Росією та Китаєм. Створення оборонної стратегії потенційно має зміцнити Європейський Союз, надавши йому статусу більш спроможного постачальника безпеки, який може захищати своїх громадян і сприяти міжнародному миру та безпеці⁷.

15 листопада 2021 р., після довгих місяців дискусій щодо основних

⁵ *The Cost of Passivity: Can the Strategic Compass Guide the EU in an Era of Insecurity?* (February 3, 2022). The Institute of International and European Affairs. URL: <https://www.iiea.com/blog/the-cost-of-passivity-can-the-strategic-compass-guide-the-eu-in-an-era-of-insecurity>

⁶ Fiott, D. (July 9, 2020) *Uncharted territory? Towards a common threat analysis and a Strategic Compass for EU security and defence*. EU Institute for Security Studies. URL: <https://www.iss.europa.eu/content/uncharted-territory-towards-common-threat-analysis-and-strategic-compass-eu-security-and>

⁷ Кондратенко, М. (26 лютого 2021). *ЄС має намір прийняти новий безпековий «стратегічний компас»*. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/yes-maie-namir-priyniaty-novy-Bezpekovi-stratehichnyi-kompas/a-56715753>

аспектів «Стратегічного компаса», Верховним представником Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки ЄС Жозепом Боррелем було представлено на зібранні міністрів закордонних справ і оборони 27 країн Союзу перший проєкт документа⁸. Як і було заплановано, схвалення стратегії у сфері безпеки та оборони ЄС «Стратегічний компас» відбулося 21 березня 2022 р. Однак зміни в контексті ситуації на європейському континенті, спричинені війною в Україні, диктували певні нові вимоги до подолання безпекових криз, що зумовило переоцінку загроз Європейським Союзом у затвердженій стратегії⁹.

Назва документа безпеки «Стратегічний компас» є символічною, оскільки у буквальному сенсі означає, що він містить широкий погляд на всю земну кулю¹⁰. Відповідно до позиції держав-членів ЄС «Стратегічний компас» є амбітною стратегією у сфері програми безпеки та оборони завдяки наданню спільної оцінки стратегічного середовища, загроз і викликів та їх наслідків для ЄС; кращій узгодженості у безпековій та оборонній галузі; новим методикам покращення колективної здатності захищати безпеку громадян ЄС та сам Союз як об'єднання; визначенню чітких цілей та етапів для вимірювання досягнутого прогресу¹¹.

«Стратегічний компас» містить пріоритетні кроки з чотирьох напрямів, які було названо у формі дієслів – «Діяти», «Убезпечити», «Інвестувати» та «Співпрацювати з партнерами». Пріоритети

⁸ Шейко, Ю. (17 листопада 2021). *Стратегічний компас ЄС: від морських дронів до діалогу з Україною*. Deutsche Welle. <https://www.dw.com/uk/strategichnyi-kompas-yes-vid-morskykh-droniv-do-dialohu-z-ukrainoiu/a-59843928>

⁹ Шейко, Ю. (17 листопада 2021). *Стратегічний компас ЄС: від морських дронів до діалогу з Україною*. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/strategichnyi-kompas-yes-vid-morskykh-droniv-do-dialohu-z-ukrainoiu/a-59843928>

¹⁰ Riegerto, V. (February 23, 2022). *EU to beef up defense capabilities with "Strategic Compass"*. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/en/eu-to-beef-up-defense-capabilities-with-strategic-compass/a-61225018>

¹¹ Яворович, Т., Богданюк, О. (22 березня 2022). *ЄС затвердив «стратегічний компас» у сфері безпеки та оборони. Про що йдеться у документі*. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/220073-es-zatverdiv-strategicnij-kompas-u-sferi-bezpeki-ta-oboroni/>

у блоці «Діяти» є націлені на той факт, що дії ЄС у відповідь на кризи повинні бути більш надійними, швидшими та більш рішучими, що передбачає таке:

1. Зміцнення цивільних та військових місій, операцій в рамках Спільної політики безпеки та оборони, забезпечення більш гнучких та надійних мандатів, сприяння тісній співпраці з європейськими спеціальними місіями та операціями.

2. Розвиток потенціалу Сил швидкого реагування (розгортання до 5 тисяч війська для різних типів криз).

3. Вдосконалення структур командування та управління, зокрема Спроможність планування і проведення військових операцій, підвищення готовності та співпраці через посилення військової мобільності і регулярних навчань¹².

Варто відмітити, що європейська спільнота завжди мала неоднозначне бачення ідеї створення європейської армії, а створення Сил швидкого реагування могло бути хибно потрактованим як створення армії ЄС. Однак щоб завадити цьому, Жозеп Боррель під час прес-конференції у зв'язку із затвердженням «Стратегічного компаса» ще раз наголосив, що ця оборонна стратегія не передбачає створення спільної європейської армії, а має на меті сприяти більш тісній співпраці у сфері оборони, проведенню спільних навчань, оскільки кожна із країн-членів вже має свої збройні сили¹³.

Блок «Убезпечити» стосувався покращення здатності ЄС передбачати загрози, гарантувати безпечний доступ до стратегічних ділянок і захищати громадян через такі дії:

1. Підвищення розвідувального потенціалу для збільшення обізнаності щодо ситуації та стратегічного передбачення.

2. Створення гібридного інструментарію ЄС для виявлення та

¹² *A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security* (2022). Council of the European Union, 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf

¹³ Press and information team of the Delegation to Ukraine. (March 21, 2022). *Foreign Affairs Council: Remarks by High Representative Josep Borrell at the press conference*. European Union External Action Service. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine//рада-міністрів-закордонних-справ-коментар-високого-представника-жозепа-борреля_uk?s=232

реагування на широкий спектр гібридних загроз, зокрема для протидії маніпулюванню інформацією та іноземним втручанням.

3. Подальший розвиток політики кібероборони ЄС для кращого реагування на кібератаки; посилення дій ЄС в морській, повітряній та космічній сферах (розширення Скоординованої морської присутності на інші райони та розробка Космічної стратегії ЄС для безпеки та оборони)¹⁴.

У рамках цього блоку наголошено на пріоритеті підвищення стійкості і здатності ЄС протистояти гібридним загрозам. Це, своєю чергою, зумовлено небезпекою постійного вдосконалення державних та недержавних іноземних суб'єктів, які становлять загрозу ЄС, а також змін чи покращення їх тактик та методик. Таким чином, заплановано створення Гібридного інструментарію, у якому буде об'єднано широкий спектр чинних та нових інструментів ЄС, що мають стати основою для скоординованої реакції на гібридні кампанії проти ЄС та його держав-членів. Гібридний інструментарій має посилити солідарність та взаємодопомогу і включати в себе превентивні, стабілізаційні, обмежувальні та відновлювальні заходи.

Європейський Союз вбачає свою місію у захисті критично важливої інфраструктури, демократії та виборчих процесів в Об'єднанні і в національних країнах. Заплановано створити групи швидкого реагування на гібридні загрози, адаптовані до сучасних загроз та спроможні використовувати відповідний цивільний і військовий досвід ЄС для підтримки держав-членів, партнерів, місій та операцій Спільної безпеки та оборони у протидії гібридним загрозам. ЄС також зобов'язується швидко та рішуче реагувати на кібератаки, посилювати Набір інструментів кібердипломатії, вдосконалювати дії Спільного кіберпідрозділу ЄС¹⁵.

Забезпечення інноваційного розвитку європейських держав задля

¹⁴ *A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security* (2022). Council of the European Union, 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf

¹⁵ Fiott, D., Lindstrom, G. (December 15, 2021) *Strategic Compass new bearings for EU security and defence?* EU Institute for Security Studies, 66 p. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_171_0.pdf

зменшення їх залежності від промисловості та технологій третіх країн становило основну ідею блоку «Інвестувати». Задля досягнення такої мети ЄС планує такі кроки:

1. Більше та краще витратити на оборону і вдосконалювати розвиток можливостей та планування.

2. Шукати спільні рішення для розробки необхідних стратегічних засобів для місій і операцій, а також можливостей наступного покоління в усіх оперативних сферах (високоякісні військово-морські платформи, космічні можливості, бойові повітряні системи та ін.).

3. Повною мірою використовувати потенціал Постійного структурного співробітництва та Європейського оборонного фонду для спільного розвитку провідного військового потенціалу та інвестування в технологічні інновації у сфері безпеки та оборони¹⁶.

Збільшення витрат ЄС на оборону зі значною часткою інвестицій спрямоване на покриття виявлених стратегічних недоліках. Ціллю такого кроку є забезпечення скоординованого та спільного європейського підходу до збільшення витрат на рівні ЄС та держав-членів задля максимізації продуктивності, підвищення сумісності та повного використання ефекту масштабу. Також важливим є визначення стратегічних орієнтирів щодо ресурсів, необхідних для забезпечення потреб Європи у безпеці, та щодо використання інструментів ЄС для стимулювання спільних оборонних інвестицій.

В останньому блоці, присвяченому співпраці з партнерами, було акцентовано на необхідності її посилення з метою подолання спільних викликів та загроз. Положення «Стратегічного компаса» передбачають, що кроки такого блоку будуть реалізовуватися через:

1. Зміцнення стратегічного партнерства з НАТО та ООН, ОБСЄ, АС та АСЕАН.

2. Розширення співпраці з двосторонніми партнерами, які мають спільні з ЄС цінності та інтереси, зокрема Сполучені Штати Америки, Канада, Великобританія, Норвегія та Японія; розвиток цільового партнерства на Західних Балканах, в Африці, Азії та Латинській Америці.

¹⁶ *A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security* (2022). Council of the European Union, 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf

3. Створення Форуму партнерства ЄС з безпеки та оборони¹⁷.

Важливим залишається той факт, що ЄС має інтегрувати свою стратегічну автономію в галузі оборони з поточними партнерствами, зокрема партнерством з НАТО. Насамперед, це передбачає визначення конкретних завдань, на яких має зосередитися ЄС, та необхідних військових спроможностей, на основі тих, які вже визначені в процесі оборонного планування НАТО. Крім того, держави-члени ЄС повинні дійти згоди, де Об'єднання повинне реалізовувати свій потенціал, чи то в територіальних та операціях високої інтенсивності, чи, для прикладу, у врегулюванні криз меншої інтенсивності та в тих сферах, у яких НАТО не має значного досвіду¹⁸.

На думку Ізабелли Ангіноці, дослідниці Європейської ради з міжнародних відносин, одним із примітних аспектів «Стратегічного компаса» є наголос на положенні про взаємну допомогу ЄС, яке передбачає зобов'язання держав-членів надавати допомогу «всіма можливими способами» тим державам-членам, які зіштовхуються із збройною агресією, що є певною паралеллю зі статтею 5 Статуту НАТО.

Крім того, науковиця виокремлює різку зміну риторики щодо Росії. Якщо початковим проектам оборонної стратегії був властивий дипломатичний підхід без чіткого зазначення потенційного противника, то зараз у документі Росію прямо визначено агресором проти сусідньої держави та як загрозу європейській безпеці. Однак слід відмітити, що хоч «Стратегічний компас» був прийнятий якраз в час війни Росії проти європейської держави України, робота над ним велася вже від 2020 р., тому Ж. Боррель у одній із своїх промов наголосив, що ця «стратегія не є відповіддю на війну в Україні, але є частиною такої відповіді»¹⁹.

Насправді аналіз шляху до запровадження «Стратегічного компаса» і сам текст документа дають нам зрозуміти, що риторика

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ *EU's Strategic Compass for Security and Defence: A New Approach in 2021*. (June 1, 2021). FINABEL. URL: <https://finabel.org/eus-strategic-compass-for-security-and-defence-a-new-approach-in-2021/>

¹⁹ Tidey, A. (March 23, 2022). *What is the "strategic compass" and what does it mean for EU defence?* Euronews. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/23/what-is-the-strategic-compass-and-what-does-it-mean-for-eu-defence>

Європейського Союзу змінилася не тільки щодо Росії, а й щодо оцінки рівня європейської безпеки і проблем, які їй загрожують. Під час цього шляху було висловлено найпохмуріше бачення європейської безпеки, яке коли-небудь публічно проголошувалася Європейським Союзом. Повідомлення, яке відкрито подавалося у кожному з документів, свідчило, що Європа в небезпеці, і тому ЄС має подвоїти свій підхід до оборони та безпеки. Для порівняння можна взяти положення стратегії 2003 року, яка мала на меті створити «безпечну Європу в кращому світі», і сучасні висновки оцінки загроз ЄС, що визначають європейський «ландшафт безпеки» як «більш різноманітний, складний і фрагментований, ніж будь-коли раніше». Також «Стратегічний компас» містить твердження, що «ЄС оточений нестабільністю та конфліктами», а у своїй передмові Ж. Боррель застерігає, що «загрози йдуть звідусіль» і «посилюються»²⁰.

Той факт, що на рівні ЄС періодично відбувається повернення до потреби у стратегічному документі, також свідчить про те, що європейці ще не змогли розв'язати свої екзистенційні проблеми і фактично перебувають в пошуках себе. Цьому сприяє дещо розмита роль ЄС на міжнародній арені. Таким чином, часткова розгубленість, підсилена посиленням загроз, як правило, спонукає до розроблення стратегій з надією, що вони внесуть ясність і допоможуть знайти вихід з ситуації²¹. Однак логіка розроблення оборонної стратегії «Стратегічний компас» є загалом очевидною та виправданою, оскільки сьогоднішня криза багатостороннього порядку та збільшення кількості загроз є реальними викликами для Європейського Союзу.

Із точки зору Дж. Рікелеса, заступника директора Центру європейської політики, оборонна стратегія ЄС «Стратегічний компас» є значним прогресом ЄС у порівнянні з попередніми документами у цій сфері. Стратегія містить першу в історії ЄС узгоджену оцінку

²⁰ Tallis, B. (January 14, 2022) *Why Europe's Strategic Compass Points to Trouble*. Internationale Politik Quartely. URL: <https://ip-quarterly.com/en/why-europes-strategic-compass-points-trouble>

²¹ Santopinto, F. (March 23, 2022). *The new Strategic Compass leaves the EU disoriented*. IPS Journal. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/the-strategic-compass-leaves-the-eu-disoriented-5825/>

загроз, краще адаптує програми безпеки та оборони Об'єднання до сучасного більш складного середовища безпеки, якому характерні конфлікти та суперництво великих держав. Крім того, «Стратегічний компас» розширює спектр військових загроз, яким потрібно протистояти і визначає вимоги до оборонних інвестицій для досягнення справжньої стратегічної автономії ЄС. Цей документ описує світ не таким, яким його прагне бачити ЄС, а таким, яким він є. Проте лише спільні рішення ЄС, прийняті відповідно до змісту «Стратегічного компаса», покажуть, чи ця стратегія змінить хід гри²².

Однак, попри поєднання амбітності та досяжності «Стратегічного компаса», документ не позбавлений слабких сторін. Серед відкритих питань є питання, як працюватимуть сили швидкого реагування, які мають розпочати навчання у 2023 році і запрацювати до 2025 року, і чи відбудеться довгоочікуване посилення оперативного штабу ЄС, призначеного для командування цими силами.

Варто розуміти, що «Стратегічний компас», акцентуючи на військовому вимірі безпеки та оборони, долає звичну європейську тенденцію триматися на «м'якій силі». Із військової точки зору важливими аспектами є створення Сил швидкого реагування, розвитку морського співробітництва та військового виміру нових технологій, зокрема штучного інтелекту, космічних технологій та кібердоменів. Проте в оцінці впливу цих технологій навіть у США досі не досягнуто консенсусу. Також не до кінця визначено, яку роль такі інструменти можуть відігравати під час війни чи звичайного стримування. Європа відстає у розвитку та використанні майже усіх цих технологіях, тому важливо пріоритизувати їх для промислового розвитку ЄС та його стратегічної позиції²³.

Президент Центру військових досліджень Дж. Ши при оцінці «Стратегічного компаса» підкреслює, що вторгнення Росії в Україну

²² Paul, A., Shea, J., Chihaiia, M., Ciolan, I., Riekeles, G. & Rodríguez, A. (April 5, 2022). *Will the Strategic Compass be a game-changer for EU security and defence?* European Policy Center. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Will-the-Strategic-Compass-be-a-game-changer-for-EU-security-and-defen-479820>

²³ Perissich, R. (December 10, 2021). *Europe's Strategic Compass: Merits and Shortcomings*. Istituto Affari Internazionali. URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/europes-strategic-compass-merits-and-shortcomings>

є жорстоким геополітичним пробудженням, яке робить сумнівними багато фундаментальних припущень Європи. На його думку, нова оборонна стратегія ЄС ставить амбітні цілі для захисту «європейського порядку безпеки», але на практиці між виявленими загрозами та запропонованими оперативними засобами існує серйозний розрив та дисбаланс. Для прикладу, постає питання, чи зможуть Сили швидкого реагування ЄС у чисельному складі 5000 військовослужбовців мати вплив на врегулювання кризи, чи така кількість потенційно недостатня²⁴. Відтак заплановані у стратегії дії, які у мирний час виглядали б справжніми зусиллями для просування Спільної політики та оборони ЄС, зараз можуть виглядати провальними²⁵.

Таким чином, аналітик Дж. Ши ставить під сумнів той факт, чи «Стратегічний компас» є насправді стратегією через його недостатній розгляд більшості аспектів безпеки, гарячих точок. Військовий рівень амбіцій ЄС, якщо порівнювати з заявленим у Гельсінкі в 1999 р. бажанням мати змогу розгортати 60 000 військових за 60 днів, знижується до 5 000 військових. До того ж, чинна структура ЄС з управління кризою – Інтегрована політична відповідь на кризи – яка не змогла ні достатньо передбачити, ні відповідно підготуватися до евакуації з столиці Афганістану Кабула, так і не була переглянута чи реформована²⁶.

Також стратегія містить нечітке визначення кроків щодо співпраці ЄС з ключовими європейськими партнерами у сфері безпеки та оборони, які не є членами Союзу, серед яких, для прикладу, Великобританія та Норвегія. Вони були перелічені як партнери, але відсутнє детальне пояснення, як саме вони впливають на досягнення поставлених цілей безпеки та оборони. Варто розуміти, що визначення «Стратегічного

²⁴ Perissich, R. (December 10, 2021). *Europe's Strategic Compass: Merits and Shortcomings*. Istituto Affari Internazionali. URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/europes-strategic-compass-merits-and-shortcomings>

²⁵ Paul, A., Shea, J., Chihai, M., Ciolan, I., Riekeles, G. & Rodríguez, A. (April 5, 2022). *Will the Strategic Compass be a game-changer for EU security and defence?* European Policy Center. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Will-the-Strategic-Compass-be-a-game-changer-for-EU-security-and-defen~479820>

²⁶ Ibidem.

компаса» як стратегії, як плану дій чи посібника до дій автоматично передбачає, що такий документ має бути чітким і послідовним. Відтак аналітики вважають, що опис того, що ЄС конкретно хоче зробити з кожним із партнерів, які очікувані результати від таких дій, які процеси потенційно послужать ефективності співпраці, – це все повинно бути у стратегії²⁷. Схоже стосується «китайського питання», оскільки документ містить визначення Китаю як «партнера», «конкурента» і «стратегічного суперника. Проте в стратегії не прописано, які саме моменти відносин викликають суперництво.

У «Стратегічному компасі» наведено довгий список очікувань, починаючи створенням Сил швидкого реагування, закінчуючи кіберзахистом та захистом від гібридних загроз. Ніколи раніше прагнення Європейського Союзу щодо безпеки та оборони не були викладені так амбітно²⁸. Але є побоювання, що стратегія просто залишиться в декларативному статусі, не давши практичних результатів. Оскільки це не перший випадок, коли ЄС робить спроби доктринального визначення своїх орієнтирів безпеки та оборони. Прикладами є висновки Кельнського саміту 1999 року, так звана доктрина Солани 2003 року, Глобальна стратегія ЄС 2016 року та ін., які свого часу були націлені на чітке визначення пріоритетів оборонної політики ЄС²⁹.

Також існує реальний ризик сценарію, згідно з яким Європейський Союз не зможе надати достатньо фінансових ресурсів для розвитку визначених пріоритетів, якщо багато держав-членів не бажатимуть робити більші внески. Насамперед це може пояснюватися тим, що частина держав-членів ЄС є державами-членами НАТО, до бюджету якого вони вже роблять значні внески для забезпечення оборони.

²⁷ Tidey, A. (March 23, 2022). *What is the “strategic compass” and what does it mean for EU defence?* Euronews. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/23/what-is-the-strategic-compass-and-what-does-it-mean-for-eu-defence>

²⁸ Paul, A., Shea, J., Chihaiia, M., Ciolan, I., Riekeles, G. & Rodríguez, A. (April 5, 2022). *Will the Strategic Compass be a game-changer for EU security and defence?* European Policy Center. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Will-the-Strategic-Compass-be-a-game-changer-for-EU-security-and-defen-479820>

²⁹ Santopinto, F. (March 23, 2022). *The new Strategic Compass leaves the EU disoriented.* IPS Journal. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/the-strategic-compass-leaves-the-eu-disoriented-5825/>

Наприклад, Німеччина зосереджує свої оборонні пріоритети на НАТО, вважаючи організацію «необхідною основою» її безпеки. Крім того, Європейська комісія визначає оборонну промисловість «соціально шкідливою», що свідчить про постійну стратегічну плутанину і нескоординованість між різними органами ЄС у цьому контексті³⁰.

Аналітики вважають, що за умови неспроможності ЄС реалізувати плани, зазначені у «Стратегічному компасі», Об'єднання зазнає значного удару по іміджу, особливо після гучних заяв про прагнення відігравати більш глобальну роль і навіть готовність переслідувати свої інтереси за допомогою традиційної жорсткої сили.

Підсумовуючи, варто зазначити, що нормативно-правова база Європейського Союзу поповнилася ще однією важливою стратегією, від реалізації якої очікують значного прогресу. «Стратегічний компас» став першою спільною стратегією ЄС у сфері оборони та безпеки. У сучасній історії розвитку Європейського Союзу каталізатором необхідності прийняття оборонної стратегії було загострення безпекових загроз, які набувають ще більш значних масштабів. Повномасштабне вторгнення Росії на територію України стало ще одним поштовхом до розуміння, що роль ЄС як постачальника безпеки повинна посилитися, поки не стане занадто пізно.

Створення Сил швидкого реагування, застосування гібридного інструментарію для виявлення загроз, сприяння інноваційному розвитку європейських держав, посилення партнерства та співпраці – це все є частиною переліку пріоритетних кроків ЄС для гарантування безпеки у Європі, визначених у «Стратегічному компасі». Деякі аспекти стратегії, зокрема часткова невідповідність оперативних рішень виявленим загрозам чи нечітке визначення потенціалу партнерства ЄС з іншими суб'єктами, отримали неоднозначне сприйняття та критику і потребують перегляду.

За умови перегляду проблемних питань та успішної реалізації ключових кроків стратегії Європейський Союз потенційно має зміцнити свою роль на глобальному рівні і отримати провідне місце серед акторів, які гарантують безпеку на європейському континенті.

³⁰ Tallis, B. (January 14, 2022) *Why Europe's Strategic Compass Points to Trouble*. Internationale Politik Quartely. URL: <https://ip-quarterly.com/en/why-europes-strategic-compass-points-trouble>

Таким чином, ефективність стратегії безпеки та оборони ЄС «Стратегічний компас» буде прослідковуватися в процесі її реалізації, і лише в розрізі часу стане зрозумілим, чи амбітні плани ЄС дали такі ж амбітні результати.

Список літератури

- Кондратенко М. (26 лютого 2021). ЄС має намір прийняти новий безпековий «стратегічний компас». *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/yes-maie-namir-pryiniaty-novy-bezpekovy-stratehichniy-kompas/a-56715753>.
- Шейко. Ю. (17 листопада 2021). Стратегічний компас ЄС: від морських дронів до діалогу з Україною. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/stratehichniy-kompas-yes-vid-morskykh-droniv-do-dialohu-z-ukrainoiu/a-59843928>
- Яворович Т., Богданьок О. (22 березня 2022). ЄС затвердив «стратегічний компас» у сфері безпеки та оборони. Про що йдеться у документі. *Суспільне | Новини*. URL: <https://suspilne.media/220073-es-zatverdiv-strategicnij-kompas-u-sferi-bezpeki-ta-oboroni/>.
- A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security* (2022). Council of the European Union, 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf.
- EU's Strategic Compass for Security and Defence: A New Approach in 2021*. (June 1, 2021). FINABEL. URL: <https://finabel.org/eus-strategic-compass-for-security-and-defence-a-new-approach-in-2021/>.
- Fiott, D. (July 9, 2020) *Uncharted territory? Towards a common threat analysis and a Strategic Compass for EU security and defence*. EU Institute for Security Studies. URL: <https://www.iss.europa.eu/content/uncharted-territory-towards-common-threat-analysis-and-strategic-compass-eu-security-and>.
- Fiott, D., Lindstrom, G. (December 15, 2021) *Strategic Compass new bearings for EU security and defence?* EU Institute for Security Studies, 66 p. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_171_0.pdf.
- Paul, A., Shea, J., Chihaiia, M., Ciolan, I., Riekeley, G. & Rodríguez, A. (April 5, 2022). *Will the Strategic Compass be a game-changer for EU security and defence?* European Policy Center. URL: <https://www.epc.eu/en/Publications/Will-the-Strategic-Compass-be-a-game-changer-for-EU-security-and-defen~479820>.

- Perissich, R. (December 10, 2021). *Europe's Strategic Compass: Merits and Shortcomings*. Istituto Affari Internazionali. URL: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/europes-strategic-compass-merits-and-shortcomings>.
- Press and information team of the Delegation to Ukraine. (March 21, 2022). *Foreign Affairs Council: Remarks by High Representative Josep Borrell at the press conference*. European Union External Action Service. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/ /рада-міністрів-закордонних-справ-коментар-високого-представника-жозепа-борреля_uk?s=232.
- Retter, L., Pezard, S., Flanagan, S., Germanovich, G., Clement, S., & Paille, P. (2021). *European Strategic Autonomy in Defence*. Rand Europe, 90 p. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1319-1.html.
- Riegerto, B. (February 23, 2022). *EU to beef up defense capabilities with "Strategic Compass"*. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/en/eu-to-beef-up-defense-capabilities-with-strategic-compass/a-61225018>.
- Santopinto, F. (March 23, 2022). *The new Strategic Compass leaves the EU disoriented*. IPS Journal. URL: <https://www.ips-journal.eu/topics/european-integration/the-strategic-compass-leaves-the-eu-disoriented-5825/>.
- Tallis, B. (January 14, 2022) *Why Europe's Strategic Compass Points to Trouble*. Internationale Politik Quartely. URL: <https://ip-quarterly.com/en/why-europes-strategic-compass-points-trouble>.
- The Cost of Passivity: Can the Strategic Compass Guide the EU in an Era of Insecurity?* (February 3, 2022). The Institute of International and European Affairs. URL: <https://www.iiea.com/blog/the-cost-of-passivity-can-the-strategic-compass-guide-the-eu-in-an-era-of-insecurity>.
- Tidey, A. (March 23, 2022). *What is the "strategic compass" and what does it mean for EU defence?* Euronews. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/23/what-is-the-strategic-compass-and-what-does-it-mean-for-eu-defence>.